No. २२० / छ

Title त्व तल् प्रत्ययशक्तिवादार्थः

Author

Extent ४ पत्र Age

Subject व्याकरण

प्रत्ययये

त्वतलौ॥र्वादार्थः

~~१०~~

१९०

नं. ११० पत्र.४ है

नं. ११०८
खतल प्रति[illegible] वादार्थः
४ पत्राणि
[illegible]

११० खतल्वादपूर्वः

१ श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ ननु त्वतलादिभावप्रत्ययस्य केन रूपेण शक्तिरिति चेदत्रावः धर्मत्वरूपेण धर्म एव तस्य शक्तिः लाघवात् धर्मत्वमाधेयत्वेन शक्यतावच्छेद-
कं च प्रत्येकं त्वत्वतलत्वादिकमेव न तु सामान्यतो भावप्रत्ययत्वं अनुगतस्य तस्य दुर्वचत्वात् तेन रूपेण ज्ञानेपि त्वत्वप्रकारकज्ञानाच्छाब्दबोधोदयाच्च
घटत्वपटत्वमित्यादौ घटवृत्तिधर्म्मः पटवृत्तिधर्म्म इत्यादिरेव प्रकृतिप्रत्ययाभ्यामन्वयबोधः धर्मत्वरूपेण प्रकृत्यर्थतावच्छेदकधर्म्ममात्रबोधकत्वमुत्त-
मेव घटत्वपटत्वमित्यादिरूपधर्म्मविशेषमात्रलाभः न चैवं पदेषु घटत्वं शक्तमिति व्यवहारविरोधः घटवृत्तिधर्म्मस्य पदत्वादिरूपसमत्वात् अत एव मित्यावच्छे-
दकावच्छिन्नप्रतियोगिताकत्वस्यानुभविकत्वेन अभावप्रत्यये घटत्वादिरूपप्रकृत्यर्थतावच्छेदकधर्म्ममात्रप्रतियोगिकाभावस्यैव बोधप्रसङ्गात् घटत्वादिरिति वा
च्य त्वतलादिभावप्रत्ययसमभिव्याहृतनञा प्रकृत्यर्थविशिष्टधर्म्मत्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावो बोध्यते इति समस्तसाच्यव्यवहारोपपत्तेः नीलो-
त्पलत्वराजपुरुषत्वमित्यादिसमासस्थलेपि धर्म्मत्वरूपेण प्रकृत्यर्थतावच्छेदकमुत्पलत्वपुरुषत्वादिकमेव भावप्रत्ययार्थः नीलमित्युत्पलवृत्तिध-
र्म्मः राजसम्बन्धिपुरुषवृत्तिधर्म्मः इत्यादिरेव प्रकृतिप्रत्ययाभ्यामन्वयबोधः न चैवं रक्तोत्पलत्वाद्यभिन्ने नीलोत्पलत्वादिव्यवहारापत्तिः प्रकृत्यर्थता-
वच्छेदकउत्पलत्वादेरैक्यादिति वाच्यं कर्म्मधारये षष्ठीतत्पुरुषादौ च भावप्रत्ययसमभिव्याहृतसमासादेः प्रकृत्यर्थवृत्तित्वविशिष्टधर्म्मता-
वच्छिन्ननिरूपितसंसर्गिताबोधकत्वस्यैव तथाव्यवहारविरहात् वस्तुतस्तु कर्म्मधारयादिसमासोत्तरभावप्रत्ययस्याधेयतासम्बन्धेन पूर्वपदार्थतावच्छे-
दकविशिष्टउत्तरपदार्थतावच्छेदके निरूढलक्षणा एवं च नीलोत्पलमित्यादौ नीलाभिन्नोत्पलवृत्तिनीलविशिष्टमुत्पलत्वमित्यादिरेव प्रकृतिप्रत्यया-
भ्यामन्वयबोधः एवं प्रकृतेपि भोक्तृत्वमित्यादिकृत्सुप्रत्ययान्तभावप्रत्ययस्थले विषयित्वादिसंबन्धेन पूर्वपदार्थविशिष्टे उत्तरपदार्थतावच्छेदके निरू-
ढलक्षणा पाककर्तृत्ववृत्तिपाकविशिष्टाघटकसंबन्धवृत्तिघटविशिष्टः संबन्धः उपकार्यत्ववृत्तिउपकारविशिष्टमपमत्तत्वमित्यादिरेव प्रकृतिप्रत्ययाभ्याम- गाम०
न्वयबोधः अन्यत्रापि परपदार्थतावच्छेदके संबन्धावगमपूर्वपदार्थस्य संबन्धावगम इति तदर्थादिस्माद्भः तरमत अनुभवापलापात् घटत्वपटत्व १

भिन्नांशे घटत्वपटत्वरूपेणोभयस्यैव सर्वतोऽनुभवात् सांप्रदायिकाखण्डत्वतुल्यादिभावप्रसङ्गेनानार्थः प्रत्येकं घटत्वत्वपटत्वत्वादिकमेव तस्य शक्यताव
च्छेदकं प्रामाणिकगौरवस्यादोषत्वात् घटत्वे पटत्वभिन्नत्वं च घटत्वान्नि घटत्वपरत्वेन्नि पटत्वभिन्नेव प्रकृतिप्रत्ययाभ्यामन्वयबोधः एवं सर्वत्रैव प्रकृत्य
र्थैकदेशत्वस्य संसर्गमर्यादया भातत्वपदार्थे भानेऽक्तपदसमभिव्याहारस्य प्रत्ययनियामकत्वाच्च घटत्वान्न घटत्वभिन्नांशेन पटत्वादिबोधः घटत्वत्वं च घटे
तरासमवेतत्वे सति घटनिष्ठान्योन्याभावप्रतियोगितानवच्छेदकत्वे च सति समवेतत्वं एवं पटत्वत्वादिकमपि निर्वाच्यम् अभावादावतिप्रसङ्गवारणाय सम
वेतत्वोपादानं न च घटेतरासमवेतत्वे सति सकलघटनिष्ठान्योन्याभावप्रतियोगितानवच्छेदकत्वादिरूपेण प्रकृतिप्रत्ययार्थतावच्छेदकमेव बोधयति
कत्वादिति समभिव्याहृतस्य तु सत्तासमवेतत्वस्य बोधेनैव प्रकृत्यर्थस्य घटात्त्वपदार्थेऽन्वय इति युक्तमस्ये वच्यभावरीत्या संभवात् किं समवेतत्वस्य
शक्यतावच्छेदकांतर्भावेनेति वाच्यं अभावादावतिव्याप्तिवारणाय तस्य घटत्वत्वादिघटकतावश्यकत्वात् शक्यतावच्छेदकेऽपि तदंतर्भावस्याव
श्यकत्वात् अन्यथा घटत्वभिन्नांशे घटत्वत्वप्रकारकबोधस्य सर्वानुभवसिद्धस्यापलापापत्तेः न च तादृशानुभवोऽसिद्ध इति वाच्यं तथा सति स
मवेतत्वस्यापि व्यर्थत्वापत्तेः लाघवधर्मत्वरूपेण शक्तिपक्षे सवेचिंतत्वापत्तेश्च परिच घटत्वत्वं द्विविधं एकं घटेत्वेनाभिमतानुमापकं अपरं च घ
टत्वव्यवहारविषयतावच्छेदकं आद्ये अभावादौ व्यभिचारवारणाय समवेतत्वान्तर्भावस्यावश्यकत्वेऽपि द्वितीये तदंतर्भावे मानाभावः उक्तयुक्त्या
बाधाभावादौ च नित्यसंसर्गाविवक्षणात् तच्चकेवलाघटेतरासमवेतत्वादावेव प्रकारत्वस्यानुभवसिद्धत्वादिति विभाव्यते तदानीं तदंतर्भाववनीयं शक्यतावच्छे
दके तदेव मयेऽपि सर्वत्र बोध्यं सत्तेत्यत्र च सत्तात्वरूपेण सत्तैवार्थः सत्तात्वं तु स्वनिष्ठान्योन्याभावप्रतियोगितानवच्छेदकत्वे सति समवेतत्वमात्रं न तु स
दितरासमवेतत्वस्य प्रवेशो व्यर्थत्वात् इत्याहुः तथा च समवेतत्वभिन्नांशे तदवधिप्रमेयत्वादिरूपेण प्रमेयत्वादिकमेवार्थः तथैवानुभवात् प्रमेयत्वत्वं च प्र
मानिरूपितविषयतात्वं विषयत्वं च विषयतास्वरूपसंबंधविशेषो नित्यक्षपदार्थो वा न तु प्रमेयनिष्ठान्योन्याभावप्रतियोगितानवच्छेदकत्वे सति विशे

२ पणतासंबंधेनवर्त्तमानत्वं आकाशाभावोहेतौवाच्यत्वोहेतौवातिव्याप्तेः एतेनवाच्यत्वादिकमपिव्याख्यातं आकाशत्वं इत्यत्राप्याकाशत्वेन आका
2 शत्वमेवार्थः तथैवानुभवात् आकाशत्वत्वं च शब्देतरेतरोशेतरासमवेतत्वे सति आकाशनिष्ठात्यन्ताभावप्रतियोगितावच्छेदकत्वे सति स
मवेतत्वे आकाशैकत्वाद्‌वतिव्याप्तिः कालत्वं दिक्त्वं मित्यत्रापि कालत्वत्वं दिक्त्वरूपेण कालत्वरिक्तमेवार्थः तथैवानुभवात् कालत्वत्वं दि
क्त्वत्वं च कालत्वादिवत्त्वरूपसंबंधविशेषः न तु कालेतरासमवेतत्वे सति साक्षिप्रकारकप्रमाविशेष्यतावात्वगतिव्याप्तिः आत्मत्वमनस्त्वमित्यत्रा
पि आत्मत्वमनस्त्वत्वरूपेणात्मत्वमनस्त्वमेवार्थः आत्मत्वत्वं मनस्त्वत्वं चात्ममनोभिन्नासमवेतत्वे सति आत्ममनोनिष्ठात्यन्ताभावीयप्रतियोगि
विशेषावृत्तित्वप्रतियोगितावच्छेदकतारूपत्वं च सतिसमवायेन पृथ्वीमनस्त्वं सकलात्ममनोवृत्तित्रिषडुत्वयोरतिव्याप्तिवारणाय यथायोग्यपर्याप्तिविशे
षावच्छिन्नेत्यवच्छेदकताविशेषणं गगनपर्याप्तत्वोपादानात् ज्ञानादेः पर्याप्त्यनभ्युपगमेपि तत्रातिव्याप्तिः जातेरेकपर्याप्तिरूपेणतदवृत्तिनासं
भवः पृथिवीपर्याप्तिमत्वादिसंबंधो नागीक्रियते एव समवायसंबंधेन वङ्गत्वेतात्पर्यमात्माभावीयप्रकतत्वाक्रियतेतरादीपपादेयमेव पर्याप्तिविशेषाव
च्छिन्नत्वं च समपर्याप्तत्वं च महत्वं गुरुत्वं नीलत्वं इत्यादौ महत्वनीलत्वजातिप्रकारेण महत्वगुरुत्वनीलरूपादिकमेवार्थ इत्यादिकस्वयमूह्यं क
र्मधारयादिसमासोत्तरभावप्रत्ययस्य स्वाश्रयाधेयतासंबंधेन पूर्वपदार्थविशिष्टमुत्तरपदार्थतावच्छेदकमर्थः तदादिकृत्समासोत्तरभावप्रत्ययस्यविषय
तादिसंबंधेन पूर्वपदार्थविशिष्टमुत्तरपदार्थतावच्छेदकं घटत्वादि तद्धितोत्तरभावप्रत्ययस्य तु निरूपितत्वादिसंबंधेन पूर्वपदार्थविशिष्टमुत्तरपदार्थ
तावच्छेदकमर्थः पाणिनिसूत्रोत्तराधारित्वादेः केचित्तु कर्मधारयादिसमासोत्तरभावप्रत्ययस्य एकपदार्थतावच्छेदकसंबंधाधिकरणत्वावच्छिन्नपरपदार्थतावच्छे
दकं सामानाधिकरण्येन एकपदार्थतावच्छेदकपरपदार्थतावच्छेदकसंबंधवान् अपरपदार्थ एकमर्थः तत्रद्धितोत्तरादिसूत्रेष्वेवं भावप्रत्ययस्य समासात् एम०
स्यत्वेपर्योक्तापरपदार्थतावच्छेदकसंबंधपर्याप्तानीलोत्पलमित्यादौ नीलाभिन्नोत्पलवृत्तिनीलत्वसंबंधाधिकरणवृत्त्युत्पलत्वसंबंधवत्वस्याकारको २

नीलाऽभिन्नोत्पलवृत्तिनीलत्वसंबंधसामानाधिकरण्यसंबंधेन उत्पलत्वसंबंध इत्याकारकोऽन्वयबोध इत्याहुः केचित्तु कर्मधारयादिसमासोत्तराभावप्रम
यस्य तत्तत्समस्तपदार्थतावच्छेदकत्वयत्सामानाधिकरण्यं तेन समस्यमानपदार्थतावच्छेदकत्वसामानाधिकरण्यं तेनेत्यर्थः कृत्तद्धितेत्यादिपाणिनिसूत्रेपि समा
सस्थले संबंधपदपदार्थतावच्छेदकरूपसामानाधिकरण्यपरं एवं च नीलोत्पलत्वमित्यादौ नीलाभिन्नोत्पलनिष्ठयोर्नीलत्वोत्पलत्वयोः सामानाधिकर
णमित्यन्वयः निष्ठतासंसर्गः एवमग्रेपि भावप्रत्ययार्थे कालत्वे शोपि प्रकृत्यर्थान्वयोऽनुमन्निवेचिन्त्यात् नीलाभिन्नोत्पलनिष्ठनीलत्वोत्पलत्वयोः सा
मानाधिकरण्यमितिरीत्यन्वयः निष्ठतावाच्च एतयोः सामानाधिकरण्यमिति प्रतीतिसाक्षिकः स्वरूपसंबंधविशेषः न च सामानाधिकरण्यमतः सामानाधिकरण्य
त्वेन सामानाधिकरण्यमेवार्थोऽस्तु किं तत्पदार्थतावच्छेदकप्रवेशेनेति वाच्यं तथा सति नीलोत्पलत्वमित्यादौ नीलोत्पलत्वयोः सामानाधिकरण्य
लाभादिति तद्विशेषणत्वेनोपस्थितस्य पदार्थतावच्छेदकद्वयस्य सामानाधिकरण्यविशेषणत्वेनान्वये तु समस्यमानपदस्य नीलोत्पलत्वयोर्ल
क्षणया नीलोत्पलपदाद्भेदान्वयानुभवापत्त्यापादितमाहुः तद्रूपमप्यसत् गौरवात् उत्पलत्वमुत्पलसमवेतमिति वाक्यस्य योग्यत्वप्रसंगात् नी
लोत्पलत्वमुत्पलत्वे इति वाक्यस्य योग्यत्वप्रसंगाच्च कृत्तद्धितेत्यादिपाणिनिसूत्रविरोधप्रसंगाच्च तत्र कर्मधारयादिसकलसाधारणान्वयासंबंधावगमपर
स्योक्तपदार्थतावच्छेदकशक्यपरोऽर्थसंबंधावगमपरतया एवं संदर्भस्वरसत्वात् अन्यमते तु घटत्ववत्त्वघटत्वत्वाद्यननुगतशक्यतावच्छेदककल्पने घटत्वत्वा
दिघटीभूततत्तद्विशिष्टानां शक्तिविषयत्वकल्पने गौरवाद्द्वाद्येवं न सर्वत्र गतत्ववद्धर्मिमान न मतोऽस्याभावः प्रतियोगितावच्छेदकत्वे च विशिष्टकतितानिपंचे
वशक्यतानिष्ठसन्निवेशविशिष्टाच्च एकपदार्थस्यापि परस्परमन्वयबोधः इतराभावो मानाभावयोरन्वयाद्रूपमन्वयः प्रकृतिपदार्थयोरादिलाभः तथापि
वाद्रूपमन्वयः तथा च घटत्वमाकाशत्वमात्मत्वमित्यादौ सर्वत्रैव प्रकृतिप्रत्ययार्थयोः परस्परमेलितयोर्घटत्वाद्यवच्छिन्नमानभिन्नत्वसतितघटनिष्ठाभावप्रतियोगिताभावप्र
तियोगितावच्छेदकत्वं घटत्वमाद्यवभासे गगनाकाशत्वमित्यादावाकाशैकत्वादेरबोधापत्तेः तस्यापि तादृशावच्छेदकताविरहादिति वाच्यं तादृशावच्छेदकेन रत्व

३ 3 रूपेणाप्रकारतार्थतावच्छेदकमेव बोधयतीत्याशयादिति समभिव्याहारस्तु संसर्गे द्वैमीनानिरासात् न चैवमत्र तत्त्वमपि संसर्गतापत्तिरिति वाच्यं तत्प्रकारबोधस्यानुभव
सिद्धत्वात् तस्यैकस्य त्वमनिष्ठान्योन्याभावप्रतियोगितावच्छेदकेतरादिसंबन्धापत्तेः स हि इति शक्तिनिरूपितस्याप्रसिद्धत्वादेशाभावनात् प्रकृतार्थतावच्छेदकबो
धकत्वमात्रस्य तु संसर्गाकाशाभावादेरनेतोः प्रसंगः न च तथापि तन्नसंबंधावच्छिन्नवर्तमानत्वावच्छेदकत्वयोरेव शक्यतावच्छेदकत्वात् येन संबंधेन प्र
कृतार्थतावच्छेदकस्य भानं तन्नसंबंधावच्छिन्नस्वप्रतियोगिताकत्वव्यक्तित्वरूपतः संसर्गतया भानमभ्युपगमेन घटत्वत्वादेराधाराभावात् नन्नसम
भिव्याहारस्य निरूपकत्वानुद्भावितेत्वं संगः नैवं घटेतत्समवेतत्वादिरूपेणाघटसमवेतत्वादेर्घटसमवेतत्वादेर्घटत्वत्वादिघटकतया घटत्वत्वाप्रका
रकात्वभेदापलापापत्तेः तद्रूपेण स्वधर्मरूपेणाशक्तिपक्षे समवायत्वादिरिति वाच्यं एतदनुरोधेन समानाधिकरणतो घटेतद्वृत्तित्वतादिना घटवृत्तितादेरेव घ
टत्वाघटकत्वात् समवेतत्वाद्यनवच्छिन्नप्रतियोगिताकत्वव्यक्तेः स्वरूपतः संसर्गतया घटकत्वादेव घटत्वत्वाबाधकाभावात् न चैतदरीत्या प्रयोगाना
मेव शक्यत्वे नीलत्वं महत्त्वं गुरुत्वं इत्यादौ नीलरूपमहत्परिमाणादेः प्रतिव्यक्ति भिन्नतया कुत्रापीति नीरूपमहत्परिमाणादौ नीलमहदादिनिष्ठान्यो
न्याभावप्रतियोगितानवच्छेदकत्वस्याप्यसत्त्वात् तत्त्वानुपपत्तिप्रसंगः एवं तत्त्वमपि नामादौ घटत्वादिनानाव्यक्तिसहाचकतेदानन्तादिशब्दोत्तरभावप्रत्ययस्थले
प्यनन्वयप्रसंग इति वाच्यं तत्र विशिष्यपरत्वस्याप्रवेशात् किंतु केवलेनीलेतरावृत्तित्वत्वप्रकारेण शान्नबोधात् समर्थितावच्छेदकत्वप्रतियोगिबोधकत्व
मुपस्थितेव नीलरूपातिरिक्तस्यनतोप्रसंगात् अस्तु वा तत्संबन्धस्य वच्छेदकत्वात्प्रयोगेऽपि हयोः स्वरूपसंबन्धप्रत्ययादिशक्यतया तत्र नीलेतरावृत्ति
सति नीलनिष्ठान्योन्याभावप्रतियोगितावच्छेदकत्वस्याप्यप्रसिद्धत्वादिकोऽशाल्लयबोधः नीलइत्यादिमहाचकेतरादिशब्दोत्तरत्वप्रत्ययादिस्थले चा
वच्छेदकताप्रयुक्तापत्तौ वारयितुमनन्वयः तथा च नीलवृत्तितदवृत्तित्वे सति नीलवृत्तिनिष्ठान्योन्याभावप्रतियोगितावच्छेदकतानवच्छेदकाप्रसिद्धेसे एम०
वान्वयः एवमवच्छेदकताप्रयोरैकैवान्वयबुधानीलादिसहाचकेतरादिप्रत्ययोत्तरत्वप्रत्ययस्थलेऽन्वयसंगमनीय नन्वतथापि नीलोऽसत्त्वेऽ ३

णाकर्मान्समत्वमित्यादिकर्मधारयेऽत्राभावप्रत्ययस्यलेविशिष्टस्यानतिरिक्ततया नीलोत्पलेन राघस मवेतत्वस्य नीलविशिष्टोत्पलत्वादौ बाधादनन्व
यप्रसंगः अथ तद्दिनरासमवेतत्वस्य न प्रवेशः किं कितु नीलाभिन्नोत्पलवृत्तिनीलोत्पलनिष्ठान्योन्याभावप्रतियोगितावच्छेदके तदिमेवान्वयप्रबो
धः तादृशेतरत्वरूपेण पूर्वपदार्थविशिष्टोत्तरपदार्थतावच्छेदककर्मधारयोत्तराभावप्रत्ययबोधप्रतिमान्यदिति समभिव्याहारस्तु संस्वेवड
थनीलोत्पलत्वविशिष्टरूपस्त्वारेववतःसपः तादृशस्य लेप्रकृत्यर्थघटितत्वस्यापि दृष्टयकत्वप्रत्ययार्थप्रकारतयाप्रधानान्तुपगमादिदानीन्त्वपिता
वच्छेदकावच्छिन्नप्रतियोगिताकत्वस्यात्मन्त्रिसंकोचेऽपि क्रोमलनीलोत्पलत्वन्नास्तीति व्यवहारोपपत्तिस्तत्र जात्यकृत्यर्थविशिष्टत्वप्रत्ययार्थतावच्छे
दकावच्छिन्नाभावबोधनादिति कर्मधारयोत्तराभावप्रत्ययाद्याधेयतासंबन्धेन पूर्वपदार्थविशिष्टोत्तरपदार्थतावच्छेदकेनाद्रूपेणाप्रतीयत इति सकला
नुभवसिद्धत्वोरनुपगापलापप्रसंगात् कृत्तद्धितेत्यादिपाणिनिस्मृतशासनव्याघातश्च एवंगत्या पूर्वपदार्थघटितत्वविशिष्टस्योत्तरपदार्थतावच्छेदक
समभिव्याहारस्तु समासात्ततः प्रत्ययोत्तरपदार्थतावच्छेदके पूर्वपदार्थसंबन्धस्य तत्त्वभानादिति मैवं लाघवादिति चेत्तु समस्तकाभावप्रत्ययस्य
शक्तिकल्पनं कर्मधारयोत्तराभावप्रत्ययस्य पूर्वपदार्थविशिष्टोत्तरपदार्थतावच्छेदके घटविशिष्टसंबन्धोपगविशिष्टापसत्त्वादौ निरूढलक्षणोपगमा
तं एवंघटवत्त्वमोपगवत्त्वमित्यादौ तद्धितोत्तराभावप्रत्ययस्यापि पूर्वपदार्थविशिष्टोत्तरपदार्थतावच्छेदके घटाविशिष्टसंबन्धोपगविशिष्टापसत्त्वादौ
निरूढलक्षणाविशिष्टत्वेनिरूपितत्वसंबन्धेन तु यथा प्रमेयत्वपङ्कजत्वमित्यादिकृत्समासयोत्तराभावप्रत्ययस्यापि निरूपितविषयत्वादिसंबन्धेन पूर्वप
दार्थप्रमाविशिष्टविषयत्वपाकविशिष्टकृत्यादौ निरूढलक्षणा अथ तत्राधेयतासंबन्धेन प्रकृत्यर्थस्य भावप्रत्ययार्थे प्रकारकभावेति कर्मधारयो
त्तराभावप्रत्ययार्थे प्रकृत्यर्थस्याधेयतासंबन्धेन प्रकारतयाभासनएवंतेनप्रत्ययार्थस्यनान्वय इत्याहुः नव्यास्तु इतरत्ववन्निमानत्वादिकमप
सलाघवाच्छक्यत्वनीलरूपत्वमहत्त्वपरिमाणत्वगुरुत्वत्वघटत्वादिजातिरेवभावप्रत्ययशक्यतावच्छेदिका अकाशत्वं नीलत्वं महत्त्वगुरुत्वेइत्या

४ ह्रौ — प्रयोगः प्रकृतसर्थस्याधेयतासंबंधेन शब्दत्वादिविशिष्टप्रकारः घटत्वं पटत्वमित्यादौ नीलोत्पलत्वमित्यादिकर्मधारयाद्युत्तरं भावप्रत्यया
दिस्थले च यथानुभवं लक्षणा यद्घटत्वपटत्वप्रकारेणाकुत्रचनुत्पत्तिप्रयोगः घटत्वपटत्वमित्यादौ प्रकृतसर्थतावच्छेदकस्य घटपदसंबंधादेरेकत्वादू
प्येणत्वप्रत्ययार्थोदन्यथा कृत्ते हि तेनाघटनुशासनविरोधः इति वाच्यं तत्वमित्यादि घटादिविशिष्टत्वाचकतद्वादिशब्दोत्तरत्वप्रत्ययस्थले एवं तेन
रूपेणप्रयोगात् न च तथापि शब्दत्वनीलत्वादीनां नानाजातिमतिनाशकानां वच्छेदकत्वेनैकवाक्यताघटादि नरत्वादि पंचकानां तत्सकाना
वाशक्यतावच्छेदकत्वमेवोचितमिति वाच्यं शब्दत्वादिकं प्रत्येकमादायैव विनिगमकविरहेण यदा शब्दत्वादिरूपवत्वाघटाचनादौ इति प्राहुरिति समा
प्तः॥ ॥ तत्वाद्वार्थ ॥ ॥

११०

तप्र०
४